

УДК 378.147.03

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-14.19>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЛІДАРНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НУШ

ЯРЕМОВИЧ МАРІЯ АНДРІЇВНА

викладач, методист

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича»

здобувач ступеня доктора філософії PhD

Рівненський державний гуманітарний університет

marsi77@ukr.net

orcid.org/0000-0002-2117-8786

У статті проаналізовано теоретико-методологічні засади та особливості розвитку професійних здібностей майбутніх вчителів початкових класів Нової Української Школи. Розглянуто особливості процесу формування громадянської солідарності студентської молоді, а також окреслено вплив таких навичок на їх майбутню професійну діяльність. Схарактеризовано основні принципи організації процесу формування громадянської солідарності у майбутніх вчителів в умовах ЗФПО. Визначено основні методологічні аспекти та підходи до розвитку професійних здібностей майбутніх вчителів початкових класів НУШ. У контексті того, що Нова Українська Школа є осередком формування якісно нового освітнього середовища, сферою розвитку і становлення свідомих громадян України, професійні здібності вчителів початкових класів НУШ у такому виховному напрямку потребують детального вивчення.

Ключові слова: громадянська солідарність, солідарність, громадянськість, громадянська освіта, студентська молодь, професійні здібності, НУШ, громадянська компетентність, громадянська культура, професійна компетентність.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, які відбуваються у сучасному світі також здійснюють свій вплив на освітній простір української держави. Освітня система України зазнає постійних трансформацій, які стосуються як її структури, так і функціоналу. Значне відображення у діяльності української школи знаходять особливості міжнародних освітніх систем, зокрема фінської, елементи якої стали основою Нової Української Школи.

Геополітичні виклики, світова нестабільність, складність державотворчих процесів актуалізують питання солідарності – громадянської, національної, культурної та правової. Формування громадянської солідарності майбутніх вчителів є одним із основоположних питань, які мають турбувати державу. Проте ще більш необхідним стає завдання держави та суспільства виховати таку молодь, яка може поєднати турботу про свою долю з відповідальністю за розвиток країни, забезпечити активну особисту участь молодих громадян у суспільних справах [2, с. 81]. Ці та інші

навички стануть фундаментальною основою їх майбутньої професійної діяльності.

Відповідно до Закону України «Про освіту», стаття 12: «Досягнення мети загальної середньої освіти забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність; інші компетентності, передбачені стандартом освіти» [15]. Як бачимо, грома-

дзяньська і соціальна компетентності є одними із основних, тому професійні здібності майбутніх вчителів початкових класів НУШ повинні містити вміння їх формувати у своїх майбутніх вихованців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку, формування і вдосконалення професійної компетентності вчителів присвячена велика кількість наукових розвідок. Громадянська компетентність майбутніх вчителів початкових класів НУШ, складовою якої є громадянська солідарність – це вимога часу. Стандарти 2020 року (Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти»; «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» спрямовані на підготовку сучасного вчителя початкової школи, який має усвідомлювати місце і роль освітніх процесів у світовому культурному просторі, поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання й володіти практичними вміннями та навичками для формування толерантної поведінки у своїх учнів [3, с. 17].

Вагоме місце посідають наукові здобутки учених, у працях яких відображено окремі аспекти досліджуваної тематики, зокрема: Н. Бібік, О. Демченко, О. Пометун та І. Шапошнікова розглянули питання фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи, як елементу євроінтеграційного поступу української освіти; психологічну готовність студентів до майбутньої професійної діяльності розглянуто у працях Л. Виготського та О. Леонтьєва; особливий акцент на виховання національної солідарності здійснили науковці І. Бех та Р. Сойчук; підготовці вчителя початкових класів присвячено праці С. Вашуленко, Л. Перетяга, О. Савченко та інших; методологічні аспекти формування громадянської компетентності у майбутніх вчителів початкових класів НУШ проаналізували І. Зязюн, В. Лисенко, П. Ігнатенко, М. Козій, О. Пехота, О. Сухомлинська.

Однак попри значний інтерес до досліджуваної проблематики недостатньо опрацьованими та схарактеризованими залишаються

теоретико-методологічні та практичні аспекти розвитку педагогічних здібностей майбутніх учителів початкових класів у контексті формування громадянської солідарності.

Мета статті. Проаналізувати та конкретизувати теоретико-методологічні засади формування громадянської солідарності у майбутніх учителів початкових класів НУШ у контексті розвитку їх громадянської культури.

Виклад основного матеріалу. Освітні реформації, що характеризують сучасний стан освіти в Україні потягнули за собою цілий ряд кардинальних змін і трансформацій. «Нова Українська Школа», яка практично увірвалася у щоденний лексикон усіх учасників освітнього процесу, висунула принципово нові вимоги до вчителя та до його підготовки. Відтак змінилися пріоритети і завдання педагогічної освіти, стало іншим бачення її розвитку. З'явилася потреба у новому підході до навчання майбутніх вчителів, формування у них якісно нових вмінь і навичок, виховання всебічно розвинених соціально активних громадян, які мають фундаментальну наукову освіту, багату внутрішню культуру.

Ключова зміна стосується підходів до навчання та змісту освіти. Адже мета Нової Української Школи – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини. Замість запам'ятовування фактів та визначень понять, учні набуватимуть компетентностей [18, с. 35].

Компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Тобто формується ядро знань, на яке будуть накладатись вміння цими знаннями користуватися, цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи в професійному та приватному житті [18, с. 35].

Характеризуючи підходи до роботи вчителя початкових класів Нової української школи, які ґрунтуються на педагогіці партнерства, активній та результативній співпраці учня і

педагога, якісній комунікації, індивідуальному та діяльнісному підходах тощо – розуміємо, що роль майбутнього вчителя має бути переосмислена. Заклади освіти, які готують вчителів повинні змінити кроки щодо підготовки майбутніх педагогів, акцентуючи увагу на власне особистості майбутнього педагога, адже саме цей фактор є запорукою успішних змін у шкільній системі.

Відповідно до мети Нової української школи конкретизовано основні завдання формування педагогічної компетентності фахівця початкової освіти:

- забезпечити оволодіння технологіями самоорганізації та самоактуалізації;
- створити умови для становлення професійної культури фахівця;
- активізувати формування ключових компетенцій вчителя початкових класів;
- формувати професійну мобільність;
- організувати методичну та дидактичну підтримку вчителя початкових класів;
- формувати соціальну активність на основі особистісних якостей та соціальних умінь особистості [17, с. 4].

Компетентнісний підхід розглядається як один із важливих концептуальних принципів, який визначає сучасну методологію оновлення змісту освіти. Під компетенціями розуміємо сукупність взаємозалежних якостей особистості (знання, уміння, навички, способи діяльності), необхідних для якісної продуктивної діяльності [17, с. 4].

Студенти ЗФПО та ЗВО, здобуваючи педагогічний фах, повинні розвиватися гармонійно. Громадянське виховання у цьому контексті, в умовах зовнішньополітичних загроз, відіграє провідну роль. Розуміємо, що процес громадянського виховання особистості не може здійснюватися за допомогою вивчення однієї дисципліни чи окремого курсу, адже він включає у себе як виховні аспекти, так і змістові елементи окремих навчальних предметів. Професійна підготовка майбутніх учителів має містити у собі цілий комплекс складових громадянської освіти, ґрунтуючись на компетентнісному підході, результатом чого стає формування у них громадянської компетентності.

Викладачі ЗФПО та ЗВО окрім того, що повинні почати формувати громадянську компетентність майбутніх вчителів початкових класів, також мають навчити їх формувати цю ж компетентність у їхніх майбутніх учнів. Зауважимо, що, дійсно, освітній заклад, розпочинає формування педагогічної компетентності, а далі майбутній учитель має систематично й наполегливо оволодівати професійною майстерністю та професійною компетентністю.

Формування громадянської солідарності, як складової громадянської компетентності, у майбутніх вчителів початкових класів має неопціненне значення. Суспільні перетворення, які є невід'ємним атрибутом сучасності, також виступають неабияким викликом для існування не лише суспільства, а й держави в цілому. Саме рівень солідарності в суспільстві, не в останню чергу, визначає ступінь гармонійності його функціонування, життєві шанси та перспективи. Солідарність – це усвідомлення спільної мети й спільної відповідальності. Людина – істота колективна, отже, солідарність – це органічна властивість людських істот, що живуть у тій чи іншій соціальній групі. Навпаки, індивід, який не приймає корпоративних правил, «випадає» із соціуму – це виглядає швидше як аномалія [4]. Тому гостро постає питання формування цієї солідарності, і не лише громадянської, а й культурної, національної, державної. Принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії у поєднанні із принципом національної консолідації на гуманістичних засадах уможливило формування ціннісного ставлення один до одного у полікультурному українському суспільстві та розуміння й усвідомлення потреби становлення української громадянської нації [19, с. 3].

Постійні зміни, які відбуваються в освіті, саме функціонування освітньої системи – мають відбуватися на науковому підґрунті, підходи до розвитку педагогічних здібностей майбутніх учителів початкових класів НУШ повинні мати чіткі теоретико-методологічні засади. Теоретико-методологічними засобами дослідження розвитку професійних педагогічних здібностей можуть виступати психолого-педагогічні методи і підходи, методи моделювання, системний,

діяльнісний, особистісно-орієнтований підходи. Вони дозволяють об'єктивно проаналізувати професійні здібності майбутнього вчителя, розставити акценти щодо формування педагогічної компетентності, визначити стан педагогічної майстерності в контексті формування майбутніми вчителями початкових класів Нової Української Школи громадянської солідарності у школярів.

Визначимо, що педагогічні здібності – це якості особистості, які інтегровано виражаються в нахилах до роботи з дітьми, любові до дітей, отримання задоволення від спілкування з ними. На сучасному етапі у науковому просторі існує кілька підходів до класифікації груп педагогічних здібностей, найбільш деталізованою із них вважається класифікація М. Станкіна. До основних педагогічних здібностей він відносить [11]:

- 1) експресивні – уміння викладача образно і яскраво висловлювати думки з допомогою слова і невербальних засобів;
- 2) дидактичні – уміння ефективно будувати навчально-виховний процес на основі принципів виховуючого навчання, активності, свідомості, доступності, наочності, систематичності, міцності;
- 3) перцептивні здібності – уміння сприймати внутрішній світ того, хто навчається, відчувати його психічний стан у кожен окремих момент, виявляти його ставлення до занять і викладача: «основа перцепції – в аналітичному підході до поведінки того, хто навчається, у готовності педагога фіксувати в свідомості значущі деталі цієї поведінки, які розкривають їх внутрішній зміст» [11];
- 4) науково-педагогічні здібності – уміння педагога виконувати науково-дослідну роботу. Саме вони забезпечують постійне прагнення до нового, викликають бажання працювати творчо, експериментувати, критично оцінювати свій досвід і досвід колег;
- 5) авторитарні здібності – уміння швидко завойовувати повагу, а надалі – високий авторитет; проявляються у вольовому впливі на вихованців;
- 6) комунікативні здібності – це вміння легко вступати в контакт з іншими людьми й підтримувати з ними правильні стосунки;

7) особистісні здібності – це вміння виявляти педагогічний такт;

8) організаційні здібності – уміння чітко без втрати часу і підготовки провести будь-яке заняття, знайти кожному посилену, цікаву справу, створити дружню атмосферу в колективі;

9) конструктивні – це вміння проектувати майбутнє вихованців, передбачати результати своєї праці;

10) мажорні – це оптимізм і гумор педагога, які допомагають активізувати навчальний процес, попередити чи безболісно ліквідувати конфлікт, зняти напругу;

11) гностичні – це вміння швидко й точно розпізнавати предмет чи явища, аналізувати їх, успішно оперуючи відтвореними в пам'яті образами;

12) психомоторні – уміння, які забезпечують рухові навички, здатність у роботі «поєднувати голову з руками»;

13) здібність до розподілу й концентрації уваги – готовність на занятті і в усіх інших випадках спілкування тримати в полі зору всю групу вихованців, бачити одночасно кожного окремо, контролюючи свою поведінку – мовлення, жести, вираз обличчя, позу [11].

Охарактеризувавши поняття професійних здібностей педагога, визначивши їх класифікацію, можемо резюмувати, що педагог сучасності – це дослідник і трудівник. Згадаймо вчительську істину: «Особистість виховує особистість», тому проблема формування громадянської солідарності у майбутніх вчителів набуває неабиякої актуальності. Серед виховних напрямів сьогодні найбільш важливими виступають патріотичне та громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу, як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін [13].

Запорукою успішного формування громадянської солідарності є громадянське виховання – формування громадянськості як інтегративної якості особистості, що дає можливість людині відчувати себе морально, соціально, поетично та юридично дієздатною та захищеною. Мета громадянського виховання полягає у формуванні свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людину з притаманними їй особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні. Вони мають органічно поєднуватись з потребою й умінням діяти компетентно й технологічно [20].

Зміст громадянського виховання полягає у:

- розвитку патріотизму,
- розвитку національної самосвідомості громадян,
- розвитку культури міжетнічних відносин,
- розвитку планетарної самосвідомості,
- розвитку правосвідомості,
- розвитку політичної культури,
- дбайливому ставленні до природи,
- формуванні моральності особистості,
- формуванні культури поведінки особистості,
- розвитку мотивації до праці [20].

Громадянська солідарність як результат громадянського виховання та громадянської освіти в умовах ХХІ століття стає як ніколи начасною. Солідаризм, як явище створює найбільш сприятливі умови для побудови громадянського суспільства та правової держави. З французької поняття «solidarisme», «solidaire» означає «діючий за одно». Проблема соціально-філософської рефлексії феномену людської солідарності завжди залишатиметься актуальною хоча би з огляду на той факт, що людина – істота соціальна. Отже, солідарність притаманна людській істоті фізіологічно. Своєю назвою цей феномен завдячує латинському слову «solidus» (міцний), а назва соціально-філософського вчення, яке досліджує феномен солідарності та обґрунтовує відповідну доктрину, – солідаризм, походить вже від французького слова «solidaire» (спільний). Утім, останнє явно

має латинський корінь (solid) і походження. Таким чином, первинний зміст поняття «солідарність» – стійка спільність людей [4, с. 29].

У цій статті ми згадували про той факт, що солідарність не обмежується якоюсь окремою сферою життєдіяльності суспільства, а охоплює його повністю. З цієї точки зору докладніше розглянемо феномен громадянської солідарності. Громадянська солідарність за своєю структурою є складною категорією, що базується на громадянських цінностях, громадянській самоідентифікації, державницькому способі життя та символічних уявленнях членів громадянського суспільства, вміннях міжособистісної комунікації на основі громадянського діалогу. Поняття громадянської солідарності знаходимо у публікації С. Городельської: «Громадянська солідарність – це осмислений вибір громадян суспільного об'єднання та ідентифікація себе з ним, тобто спільність норм та цінностей, спільність переконань, відчуття єдності, однорідність, самоідентифікація себе саме з цим об'єднанням, активна діяльність на спільну користь заради самореалізації у цьому процесі» [2, с. 82]. Також авторка статті вказує на категорії, через які виражається громадянська солідарність, а саме:

- Культурна й мовна подібність;
- Громадянська ідентифікація;
- Територіально-просторова ідентичність;
- Групові відчуття і лояльність;
- Рівність громадянських прав;
- Відчуття єдності [2, с. 82].

Ядром громадянської солідарності є національна ідентичність, яка постійно підсилюється наступним фактором – якщо усі громадяни мають спільні погляди, цінності, вірні своїм переконанням, тоді громадянська солідарність лише зростає. Російсько-українська війна 2022 року стала яскравим цьому підтвердженням. На наших очах ми побачили феноменальну консолідацію українського народу, якої б не сталося без громадянської солідарності, національної ідентичності, свідомого ототожнення себе з українською нацією, з державою Україна.

Приклад, наведений вище, практично візуалізує нагальну необхідність формування громадянської солідарності у дітей молод-

шого шкільного віку. Стрімкі зміни, перегляд правил суспільного співіснування, науково-технічний прогрес, інформатизація та демократизація суспільства – практично унеможливають можливість освіти залишатися осторонь цих фундаментальних змін. При цьому освітня система має у таких трансформаціях найвідповідальнішу роль – адже саме вона здійснює основоположний вплив на формування особистості, від чого прямо залежить рівень розвитку і якість функціонування суспільства.

Майбутні вчителі, які навчаються і виховуються у такі буремні часи, як ніхто мають усвідомлювати фундаментальність громадянської солідарності у структурі побудови громадянського суспільства і правової держави. Саме вони у майбутньому через своїх учнів та вихованців конструюватимуть архітектуру майбутнього України. Теоретико-методологічні засади розвитку професійних педагогічних здібностей формування громадянської солідарності майбутніми вчителями початкових класів НУШ, ґрунтуються насамперед на компетентнісному підході підготовки майбутнього педагога. Основним напрямком такої діяльності є формування педагогічної компетентності, мета якої полягає у забезпеченні належної професійної підготовки випускника в умовах ступеневої освіти та його конкурентоздатності на ринку освітніх послуг.

Дамо визначення поняттю «професійна компетентність вчителя» – це сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких в педагогічній діяльності дає оптимальний результат [17, с. 15].

На перший план висуваються внутрішні фактори вчителя: особистісні якості, тобто структура особистісних здібностей та рис характеру, його загальна культура, управлінські та організаторські можливості, а вже потім – кваліфікаційна компетентність, яка передбачає знання, уміння, навички з отриманої спеціальності [6].

Професійна компетентність – це базова характеристика діяльності спеціаліста. Вона включає як змістовий (знання), так і проце-

суальний (уміння) компоненти і має головні суттєві ознаки, а саме: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення. На основі цього запропоновано таке розуміння професійно-педагогічної компетентності вчителя – це складна багаторівнева стійка структура його психічних рис, що формується внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для вчителя особистісних якостей і має окреслені суттєві ознаки (мобільність, гнучкість і критичність мислення). Ці зрушення встановлюють нові вимоги до трудової діяльності наших співгромадян: якості їх професійної підготовки й професійної компетенції, рівня соціально-професійної мобільності, конкурентоздатності на ринку праці та в різних сферах виробничої діяльності [6].

Механізми формування професійних компетентностей у процесі підготовки майбутнього вчителя відповідають вимогам Європейських стандартів EGS 2015, Закону про вищу освіту, Національної рамки кваліфікацій, Національного агентства щодо акредитації освітніх програм тощо. Механізми їх формування:

- діагностично поставлені цілі з урахуванням вимог реалізації освітньої програми, досягнення програмних результатів навчання;
- реалізація компонентів освітньо-професійної програми в процесі підготовки фахівців за визначеними галуззю знань, спеціальністю, освітньою програмою;
- остійний зворотній зв'язок у вигляді проміжних і кінцевих результатів навчання;
- сформованість професійних компетентностей випускника, із застосуванням систематизованих критеріїв факторно-критеріального аналізу, засобів діагностики;
- постійний моніторинг освітніх програм, якості викладання, організації науково-дослідної, самостійної роботи;
- створення системи управління якістю підготовки майбутнього вчителя у контексті нових акредитаційних вимог [1, с. 88].

У процесі фахової підготовки майбутнього вчителя, важливо сформулювати як загальні, так і предметні компетентності, зокрема:

- здатність аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів;
- застосовувати фундаментальні знання у практичних ситуаціях;
- здатність бути критичним і самокритичним, вміння адаптуватися та діяти в нових ситуаціях, виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- здатність працювати як в команді, так і автономно [1, с. 89].

Основні структурні елементи педагогічної компетентності включають у себе теоретичні педагогічні знання, практичні вміння, особистісні якості педагога.

Необхідно пам'ятати, що педагогічна компетентність інтегрує у себе інші компетентності. Серед науковців є розбіжності щодо того, чи це є інтеграція, чи доцільніше називати це окремими підвидами педагогічної компетентності. У нашому дослідженні використовуємо перший підхід, адже вважаємо, що педагогічна компетентність – своєрідна цілісність, що складається з однаково важливих складових. Отже, педагогічна компетентність майбутнього учителя включає у себе:

- загальнопедагогічну компетентність;
- професійно-правову компетентність;
- пізнавально-інтелектуальна компетентність;
- соціальну компетентність;
- діагностичну компетентність;
- прогностичну компетентність;
- громадянську компетентність
- психологічну компетентність;
- комунікативну компетентність;
- організаторську компетентність;
- стимулюючу компетентність;
- рефлексивну компетентність;
- методичну компетентність;
- конфліктологічну компетентність та інші [8].

Зупинимось детальніше на соціальній та громадянській компетентностях, адже саме їх симбіоз покликаний формувати майбутніми вчителями початкових класів НУШ громадянської солідарності у молодших школярів.

Соціальна компетенція – це здатність педагога адекватно оцінювати навколишню

дійсність на основі повноти знань про неї, які дають змогу зрозуміти основну закономірність соціальної ситуації, уміння знаходити інформацію в невизначеній ситуації й упевнено будувати свою поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуванням, смыслом життя і вимогами соціальної дійсності, умінням задовольняти бажання, спираючись на норми [8].

З огляду на міжпредметний зміст, поліфункціональність, особливості формування, що передбачає залучення багатьох навчальних предметів, і життєво-практичну функцію громадянської компетентності майбутніх вчителів початкових класів, її безумовно слід віднести до надпредметної (ключової) компетентності [14].

Разом з тим, громадянську компетентність, як правило, розглядають як сукупність освітніх елементів, що складається з системи знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, Батьківщиною і державою [14].

Одним із принципів Нової Української Школи є виховання на цінностях. Як відомо, у кожного індивіда свої цінності. Інколи вони об'єктивно суперечать загальноприйнятим нормам. У цьому випадку сформована громадянська компетентність вчителя початкових класів, яка не може існувати без прив'язки до цінностей, сприймається як путівник до побудови вірного ціннісного потенціалу. Громадянська і соціальна компетентності майбутніх вчителів початкових класів НУШ є особистісними новоутвореннями, які формуються в результаті навчальних і виховних впливів викладачів ЗФПО та ЗВО у процесі професійної підготовки. Успішне завершення такого поступу є однією з ознак професіоналізму, адже готовність майбутнього вчителя початкових класів НУШ до громадянського виховання молодших школярів є однією з основних вимог сучасної реформованої української шкільної системи.

Проаналізувавши громадянську компетентність, як складову професійної компетент-

ності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, вважаємо за необхідне проаналізувати її змістову частину, а саме «громадянськість», яка є духовно-моральною якістю, що характеризує людину як особистість, визначає її моральну і духовну суть [9]. Слід врахувати думку О. Пометун, що «громадянська компетентність є інтегративною характеристикою особистості, яка включає й певний рівень психологічної готовності до активного здійснення суспільного життя – громадянськості [14]. Громадянськість як психологічне утворення є лише частиною громадянської компетентності, під якою в більш широкому значенні слід розуміти здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства [9]. Говорячи про поняття «громадянськості» з точки зору педагогічного аспекту найбільш слушною є думка О. Сухомлинської, яка трактує громадянськість як інтегративну якість особистості, що дозволяє людині відчувати себе юридично, соціально, морально дієспроможною. При цьому головними елементами громадянськості визначені моральна і правова культура [9].

Громадянська компетентність майбутнього вчителя початкових класів НУШ, у контексті формування ним громадянської солідарності у молодших школярів, на нашу думку, повинна мати доконаний результат. Під цим розуміємо, що цей результат має характеризуватися сукупністю вмінь і навичок для виконання соціальної і професійної діяльності, він повинен носити особистісно-вмотивований, свідомий характер, який є відображенням відповідності громадянської компетентності суспільним вимогам щодо розвитку громадянського суспільства і правової держави.

Розвиток професійних здібностей майбутніх вчителів початкових класів Нової української школи у процесі формування громадянської солідарності тісно залежить від стану сформованості їх професійної компетентності, а зокрема громадянської. Сучасні вимоги до вчителя включають також і особистісний ріст майбутнього вчителя. Одним із методів формування громадянської солідар-

ності майбутнього вчителя початкових класів НУШ є становлення його активної громадянської позиції. Цей процес повинен характеризуватися системністю і послідовністю.

Студентська молодь, незалежно від фаху, є найбільш активною верствою суспільства, тому залученість студентства до соціальної взаємодії, участі у громадських організаціях, у житті громади, роботи у державних інституціях – це найкращий спосіб виховати суспільно-свідомого, небайдужого громадянина України, який у майбутньому передаватиме цей досвід своїм вихованцям. Процес набуття громадянського досвіду потребує обґрунтованої системи, яка розробляє перспективи взаємодії студента, викладача та громадськості і передбачає безперервність виховного процесу.

Сучасний освітній простір, на усіх його рівнях, характеризується різноманітним теоретико-методологічним підходом до процесу формування компетентностей здобувачів освіти.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, проаналізувавши теоретико-методологічні засади формування громадянської солідарності майбутніми вчителями початкових класів НУШ можемо зробити висновок, що успішний процес такої діяльності залежить від стану сформованості професійної компетентності майбутніх учителів. Процес формування професійно-педагогічної компетентності здійснюється відповідно до вимог результату освітньої діяльності, на основі міждисциплінарності та інтеграції. Визначено, що освітній процес сьогодення вимагає від усіх його учасників мобільності, пластичності, ерудованості, патріотичності, постійних змін мети навчання та виховання, вдосконалення змісту для підготовки майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

Розвиток педагогічних здібностей майбутніх вчителів початкових класів НУШ потребує високого рівня сформованості громадянської компетентності. Процес розвитку таких здібностей відбувається протягом усього життя. Що ж стосується майбутніх учителів, то у цьому контексті важливими є їх громадянська позиція та особистісний розвиток. Саме тому процес підготовки майбутніх учителів початкових класів Нової Української Школи

у ЗФПО та ЗВО повинен спрямовуватися на досягнення високого рівня професіоналізму у поєднанні із гуманізмом, патріотизмом, активною громадянською та високою громадянською культурою. Основними теоретичними і практичними завданнями підготовки майбутніх учителів початкових класів НУШ є формування основ педагогічної теорії та

педагогічної майстерності, а також формування практичних навичок для застосування цих знань у школі.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у детальній розробці технології формування громадянської солідарності у майбутніх вчителів з урахуванням їх подальшої професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко М. М., Генсерук Г. Р., Петришина О. І. Професійна компетентність майбутнього вчителя: цілі та механізми формування. Професійна компетентність учителя Нової української школи: формування, розвиток та удосконалення: *матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* / за ред. В.М.Чайки. Тернопіль : ТНПУ, 2020. С. 87–90.
2. Городецька С. Л. Громадянська солідарність як поведінкова стратегія громадянського діалогу. Соціологія. *Грані : зб. наук. праць*. Київ : Київський національний університет імені Тараса Григоровича Шевченка, 2014. № 8. С. 80–84.
3. Гнатковська К. С. Формування толерантності майбутніх учителів початкових класів на засадах культурологічного підходу : дис. ... канд. пед. наук : 2021 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2021. 245 с.
4. Данилів В. Ю. Солідарність і солідаризм / пер. з нім. І. Андрущенко і Д. Павлюк; В.-Ю. Данилів. Київ : Видавничий дім «KM Academia». 2000. 152 с.
5. Державний стандарт початкової освіти : затв. Постановою Каб. Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyadержavnogo-standarturochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 10.05.2022).
6. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/gada/show/v0641729-15> (дата звернення: 10.05.2022).
7. Концепція Нової Української Школи : ухвалений рішенням колегії МОН 27 жовтня 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkolacompressed.pdf> (дата звернення: 11.05.2022).
8. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти : веб-сайт. URL: <http://www.kgra.km.ua/?q=node/233> (дата звернення: 11.05.2022).
9. Кравцов В., Кравцова Т. Теоретичні засади формування громадянської компетентності майбутнього соціального педагога. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. URL: <http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bits> (дата звернення: 13.05.2022).
10. Лисенко В. П. Особливості ціннісної структури підростаючої особистості / В. П. Лисенко // *Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб.* / за заг. ред. О. В. Сухомлинської. Київ : АПН України, 1997. С. 65–67.
11. Матласевич О. В. Компонентний склад та структура педагогічних здібностей. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78387168.pdf> (дата звернення: 14.05.2022).
12. Нова педагогіка. URL: <http://www.novapedahohika.com> (дата звернення: 14.05.2022).
13. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи / Упор.: Л. Гриневич, О. Елькін та ін., заг. ред. М. Грищенко. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.05.2022).
14. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23.
15. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 14.05.2022).
16. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015> (дата звернення: 13.05.2022).
17. Професійна компетентність вчителя початкових класів : навчально-методичний посібник для вчителів / Автори-упоряд.: В. С. Берека, А. В. Галас. Харків : Ранок, 2018. 496 с.
18. Скабьолкін А. М., Скабьолкіна А. А. Особливості реалізації концептуальних засад Нової української школи. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності* : зб. тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь : МДУ, 2019. С. 35–36.

19. Сойчук Р. Теоретико-прикладний аспект виховання національної солідарності в учнівській молоді. *Інноватика у вихованні* : зб. наук. праць. Рівне : РДГУ, 2019. № 9. С. 42–51.
20. Що таке громадянське виховання? : веб-сайт. URL: <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2016/07/gv1.pdf> (дата звернення: 14.05.2022).

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF FORMING CIVIL SOLIDARITY IN FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL (NUS)

YAREMOVYCH MARIIA

Postgraduate Student

Rivne State University of Humanities,

Lecturer, Methodist

Municipal institution of Lviv regional council

“Brody Markiian Shashkevich professional pedagogical college

Abstract. *The features of the process of forming civil solidarity of student youth are highlighted in the article and the influence of such skills on their future professional activity is outlined.*

Introduction. *Given that the New Ukrainian School (NUS) is a center of forming a new quality educational environment, the sphere of development and formation of conscious citizens of Ukraine, the professional skills of primary school teachers in this educational direction require detailed study. The priority task of the state and society is to educate young people who can combine self-care with responsibility for the development of the country, to ensure the active participation of young people in public affairs.*

Purpose. *The article analyzes theoretical, methodological fundamentals and features of development of professional skills of future primary school teachers of the New Ukrainian School (NUS).*

Methods. *Synthesis of scientific approaches by leading scientists allows establishing the key characteristics of civil solidarity in the context of building professional skills of future teachers. Analytical studies have been conducted in the context of establishing and substantiating major challenges that are increasingly complex and large-scale.*

Results. *The author highlight globalization processes in the modern world, which have an impact on the educational space of the Ukrainian state. Ukraine's geopolitical situation, global instability, the complexity of internal state-building processes raises the issue of solidarity, namely civil, national and cultural one.*

Originality. *The main principles of forming civil solidarity in future primary school teachers of the New Ukrainian School (NUS) are theoretically substantiated.*

Conclusion. *Thus, the system of education in Ukraine is undergoing numerous transformations, which are reflected not only in its structure, but also in its functional capabilities. This article identifies that the modern educational process requires mobility, plasticity, erudition, patriotism, in the face of constant changes, goals of teaching and education, improving the content for the training of future primary school teacher from all its participants. The author sees the prospects for further scientific research in the detailed development of technology for the formation of civil solidarity in the student youth of pedagogical universities.*

Keywords: *civil solidarity, professional skills, New Ukrainian School (NUS), civic education, civic culture, professional competence.*

REFERENCES

1. Boiko M. M., Henseruk H. R., Petryshyna O. I. (2020). Profesiina kompetentnist maibutnoho vchytelia: tsili ta mekhanizmy formuvannia [Professional competence of the future teacher: goals and mechanisms of formation]. *Profesiina kompetentnist uchytelia Novoi ukrainskoi shkoly: formuvannia, rozvytok ta udoskonalennia: materialy Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi internet-konferentsii / za red. V.M.Chaiky. Ternopil: TNPU, s. 87–90 [in Ukrainian].*
2. Horodetska S. L. (2014). Hromadianska solidarnist yak povedinkova stratehiia hromadianskoho dialohu [Civil solidarity as a behavioral of civil dialogue]. *Sotsiologhiia. Hrani: zb. nauk. prats. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Hryhorovycha Shevchenka, no. 8, s. 80–84 [in Ukrainian].*
3. Hnatkovska K. S. (2021). Formuvannia tolerantnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv na zasadakh kulturolohichnoho pidkhodu [Formation of tolerance in future elementary school teachers on the basis of the culturological approach – Qualifying scientific work on the manuscript]: dys. ... kand. ped. nauk: 2021 / Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody. Kharkiv, 245 s. [in Ukrainian].

4. Danyliv V. Yu. (2000). Solidarnist i solidaryzm [Solidarity and solidarism] / per. z nim. I. Andrushchenko i D. Pavliuk; V.-Yu. Danyliv. Kyiv: Vydavnychi dim «KM Academia», 152 s. [in Ukrainian]
5. Derzhavnyi standart pochatkovoï osvity: zatv. Postanovoïu Kab. Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r. № 87. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (accessed 10 May 2022) [in Ukrainian].
6. Kontsepsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15> (accessed 10 May 2022) [in Ukrainian].
7. Kontsepsiia Novoi Ukrainskoi Shkoly: ukhvalenyi rishenniam kolehii MON 27 zhovtnia 2016. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkolacompressed.pdf> (accessed 11 May 2022) [in Ukrainian].
8. Kontsepsiia pedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv u systemi stupenevoi pidhotovky spetsialistiv pochatkovoï lanky osvity: veb-sait. Available at: <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233> (accessed 11 May 2022) [in Ukrainian].
9. Kravtsov V., Kravtsova T. Teoretychni zasady formuvannia hromadianskoi kompetentnosti maibutnoho sotsialnoho pedahoha [Theoretical fundamentals of formation of civil competence future social educator]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky*. Available at: <http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bits> (accessed 13 May 2022) [in Ukrainian].
10. Lysenko V. P. (1997). Osoblyvosti tsinnisnoi struktury pidrostaiuchoï osobystosti [Features of the value structure of the growing personality]. *Tsinnosti osvity i vykhovannia: nauk.-metod. zb. / za zah. red. O. V. Sukhomlynskoi*. Kyiv: APN Ukrainy, s. 65–67. [in Ukrainian].
11. Matlasevych O. V. Komponentnyi sklad ta struktura pedahohichnykh zdbnosteï [Component composition and structure of pedagogical abilities]. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/78387168.pdf> (accessed 14 May 2022) [in Ukrainian].
12. Nova pedahohika. Available at: <http://www.novapedahohika.com> (accessed 14 May 2022) [in Ukrainian].
13. Nova ukrainska shkola: Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school: Conceptual principles of secondary school reform] / Upor.: L. Hrynevych, O. Elkin ta in., zah. red. M. Hryshchenko. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (accessed 10 May 2022) [in Ukrainian].
14. Pometun O. Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti: pohliad z pozytsii suchasnoi pedahohichnoi nauky (2005) [Formation of civil competence: view from a modern standpoint pedagogical science]. *Visnyk prohram shkilnykh obminiv*, no. 23 [in Ukrainian].
15. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed 14 May 2022) [in Ukrainian].
16. Pro Stratehiiu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016–2020 roky. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015> (accessed 13 May 2022) [in Ukrainian].
17. Profesiina kompetentnist vchytelia pochatkovykh klasiv: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv (2018). [Professional competence of primary school teachers: a textbook for teachers] / Avtory-uporiad.: V. Ye. Bereka, A. V. Halas. Kharkiv: Ranok, 496 s. [in Ukrainian].
18. Skabolkin A. M., Skabolkina A. A. (2019). Osoblyvosti realizatsii kontseptualnykh zasad Novoi ukrainskoi shkoly [Features of realization of conceptual bases of the New Ukrainian school]. *Nova ukrainska shkola v umovakh vyklykiv suchasnosti: zb. tez dopovidei I Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii, 11 kvitnia 2019 roku / za zah. red. L.V. Zadorozhnoi-Kniahnytskoi*. Mariupol: MDU, s. 35–36 [in Ukrainian].
19. Soichuk R. (2019). Teoretyko-prykladnyi aspekt vykhovannia natsionalnoi solidarnosti v uchnivskoi molodi [Theoretical and applied aspect of formation national solidarity among school students]. *Innovatyka u vykhovanni. zb. nauk. prats. Rivne: RDHU*, no. 9, s. 42–51 [in Ukrainian].
20. Sheho take hromadianske vykhovannia?: veb-sait. Available at: <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2016/07/gv1.pdf> (accessed 14 May 2022) [in Ukrainian].